

ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ

Στη μνήμη του Robert Browning

Eleni Cubitt

Γεν. Γραμματέας της Βρεταννικής Επιτροπής για την Αποκατάσταση των Μαρμάρων του Παρθενώνα

Ο αδόκητος θάνατος πριν από μερικούς μήνες του Καθηγητή Robert Browning εσήμανε για μας που εργαζόμαστε στην Επιτροπή για τα Μάρμαρα, το τέλος, αν μπορεί να χαρακτηριστεί έτσι, της πρώτης “φάσης” του έργου μας. Η πρώτη φάση ήταν η περίοδος κατά την οποία η Επιτροπή έπρεπε να γίνει τελείως πειστική για την σοβαρότητα των θέσεων και των αιτημάτων της. Αναμφίβολα, η δυναμική προσωπικότητα του αείμνηστου Robert βοήθησε να καθιερωθεί η Επιτροπή ως μία μοναδική και σημαίνουσα παρουσία¹ όχι μόνον στη Βρεταννία, αλλά και στην Αυστραλία και στις Ηνωμένες Πολιτείες, εδώ κι ένα χρόνο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Και αυτό γιατί ο Robert ήταν εξαιρετικά αγαπητός, σεβαστός και είχε την εκτίμηση των συναδέλφων του Βρεταννών καθηγητών, αλλά και των απανταχού συναδέλφων του, ειδικότερα δε του ακαδημαϊκού κόσμου της Αμερικής και της Αυστραλίας, σε Πανεπιστήμια όπου είχε διδάξει επανειλημμένα κατά τη μακρόχρονη καριέρα του. Δεν είναι τυχαίο ότι η τελευταία τηλεοπτική συνέντευξη που παρεχώρησε, ήταν σε ένα από τα κανάλια της ιαπωνικής τηλεόρασης.

Η ιδέα για τη δημιουργία της Επιτροπής συνελήφθη, όπως θα περίμενε κανείς, στην Εύβοια και μάλιστα στο χωριό Ροβιές, τις αρχαίες Οροβίες που αναφέρει ο Θουκυδίδης. Ήταν λίγο μετά τη δραματική έκκληση της Μελίνας Μερκούρη για την επιστροφή των Μαρμάρων που έγινε στη διάρκεια της Συνάντησης των Υπουργών Πολιτισμού που είχε οργανώσει η UNESCO στην Πόλη του Μεξικού. Βρισκόμασταν στο σπίτι μας στις Ροβιές με τον άντρα μου, τον γνωστό Βρεταννό αρχιτέκτονα James Cubitt και μερικούς Άγγλους φίλους, μεταξύ άλλων τον θεατρικό συγγραφέα Brian Clark (γνωστό για το έργο “Whose life is it anyway?”) και τον Καθηγητή Κλασικών Σπουδών της Οξφόρδης, John Gould. Διαβάσαμε, θυμάμαι, τα νέα από τη συνάντηση του Μεξικού όταν ο άνδρας μου είπε ξαφνικά: “Δεν ξέρω τι σκέπτεσθε εσείς, αλλά εγώ ως Άγγλος αρχιτέκτονας, θεωρώ ότι είναι εντελώς απαράδεκτο να παραμένουν στο Βρεταννικό Μουσείο, γλυπτά που είναι αναπόσπαστα

κομμάτια του Παρθενώνα. Πιστεύω λοιπόν ότι θα πρέπει να ξεκινήσουμε μία Βρεταννική κίνηση για την επιστροφή τους, άσχετο με το τι θα οργανωθεί και θα απαιτηθεί από ελληνικής πλευράς”. Οι σκέψεις αυτές βρήκαν άμεση και ενθουσιώδη ανταπόκριση μεταξύ όλων των παρόντων φίλων. Μετά την επιστροφή μας λοιπόν στο Λονδίνο, ήρθα σε επαφή με τον Robert Browning, που ήταν παλιός φίλος αλλά και φίλος της νεώτερης Ελλάδας, όσο και γνώστης της αρχαίας και του ζητήσα τη βοήθειά του. Ο Browning είχε κάνει παρόμοιες σκέψεις στη διάρκεια της συνέντευξής του προς το BBC· δέχθηκε λοιπόν αμέσως να αναλάβει την Προεδρία της Επιτροπής. Αμέσως μετά ήρθα σε επαφή με τον Graham Binns, ο οποίος είχε βοηθήσει παλιότερα με μία συνάντηση που είχε οργανωθεί για να ενισχύσει τις εργασίες των αναστηλώσεων της Ακροπόλεως. Ο ίδιος ο Graham ισχυρίζεται ότι έγινε φιλέλληνας στη διάρκεια της μακρόχρονης και διακεκομμένης θητείας του στα ΜΜΕ και στον κόσμο της Τέχνης. Μέσα σε λίγο διάστημα η Επιτροπή μας έγινε πόλος έλξης για αρκετούς διακεκομμένους πανεπιστημιακούς, εκπροσώπους της Βουλής των Λόρδων, δημοσιογράφους, βουλευτές, συγγραφείς, παραγωγούς του κινηματογράφου και της τηλεόρασης όπως και σκηνοθέτες. Η λαμπρή και δημοφιλής προσωπικότητα της Μελίνας προκάλεσε σειρά από εκδηλώσεις, ιδίως όταν τύχαινε να βρισκείται η ίδια στην Αγγλία: τηλεοπτικές και κοινοβουλευτικές συζητήσεις, ομιλίες και σεμινάρια, γράμματα και άρθρα υπέρ και κατά της επιστροφής των Μαρμάρων στις εφημερίδες κ.λπ. Εμείς στο μεταξύ δεν αφήναμε να περνά απαρατήρητη και αναπάντητη ούτε μία συζήτηση, ούτε ένα άρθρο. Ο Robert Browning βέβαια είχε χάσει την ησυχία του, πράγμα που αναγνώριζε και ο ίδιος χαριεντιζόμενος. Αλλά τα πράγματα στην αρχή δεν ήταν καθόλου εύκολα. Σύσσωμο το ακαδημαϊκό κατεστημένο της Βρεταννίας εναντιώθηκε στην επιστροφή των Μαρμάρων, θέλησε μάλιστα να αγνοήσει την Επιτροπή και τις προσπάθειές της. Γρήγορα όμως ήρθε αντιμέτωπο με την εξαιρετική ευρυμάθεια του Robert και αργότερα, στη συζήτηση που οργάνωσε το Oxford Union, με το φοβερό μυαλό του τότε καθηγητή της έδρας της Λογικής στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, Michael Dummett. Στη διάρκεια της μακράς και ενδιαφέρουσας αυτής περιόδου

1. *The Washington Post* 31.5.97, “Greece Still Going for All the Marbles”.

ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ

δύο δυσάρεστα γεγονότα ήρθαν να σημαδέψουν τη ζωή μου: Πρώτα ο θάνατος του αντρός μου, που ήταν ένας από τους πιο αφοσιωμένους θιασώτες του κινήματός μας, που δε δίσταζε να χρησιμοποιεί όλες του τις δυνάμεις και τις γνώσεις αρχιτεκτονικής και ιστορίας της Τέχνης για να υποστηρίξει την επιστροφή. Το άλλο γεγονός που με λύπησε ιδιαίτερα ήταν η αδιαφορία, ακόμα και αρνητική τοποθέτηση, αρχετών και διασήμων ακόμη Ελλήνων που δεν έδειχναν να νοιάζονται για την επιστροφή των Ελγινείων για λόγους που μέχρι σήμερα παραμένουν για μένα από ακατάληπτοι έως θλιβεροί.

Σήμερα πιστεύω πως η Επιτροπή έχει μπει σε μία νέα φάση. Το βρεταννικό κατεστημένο έχει εξαντλήσει τα επιχειρήματα υπέρ της παραμονής των Μαρμάρων εκτός Ελλάδος. Το μόνο επιχείρημα που εξακολουθεί να στέκει είναι η νομοθεσία που απαγορεύει οι συλλογές του Βρεταννικού Μουσείου να διασκορπιστούν. Επιπλέον –και αυτό πιστεύω πως είναι πολύ σημαντικό– η Ελλάδα ολόκληρη μας συμπαρίσταται, όλα τα πολιτικά κόμματα ακόμα και οι έως τώρα δύσπιστοι και κυνικοί, οι πάντες. Η Μελίνα και απούσα ακόμη μας εμπνέει και εδώ βέβαια πρέπει να τονίσουμε την τεράστια σημασία που θα έχει η ανέγερση του νέου Μουσείου της Ακροπόλεως.

Παρόλα αυτά πρόσφατα αντιμετωπίσαμε μία απογοήτευση. Γιατί έσπευσε ο Υπουργός Πολιτισμού της νέας Εργατικής Κυβέρνησης να τονίσει, με κατηγορηματικό σχεδόν τρόπο, ότι τα Μάρμαρα του Παρθενώνα θα παραμείνουν στο Βρεταννικό Μουσείο. Η απάντηση είναι ότι η νεόκοπη, μόλις δύο ημερών τότε, Εργατική Κυβέρνηση, με τα τεράστια προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει, παρασύρθηκε σε μία άτυχη και βεβιασμένη απόκριση που ξεκίνησε από άστοχη πρωτοβουλία Ελλήνων δημοσιογράφων που επεδίωκαν βιαστικά και αφήφιστα μία εντυπωσιακή και γρήγορη αντίδραση.

Εμείς, τα μέλη της Επιτροπής δεν αμφιβάλουμε ότι η στάση αυτή θα αλλάξει με τον καιρό. Έχουμε λόγους να πιστεύουμε πως μία τέτοια εξέλιξη είναι δυνατή. Πρώτον, γιατί ο αριθμός των φίλων και των ανθρώπων που μας υποστηρίζουν μέσα στο Κόμμα των Εργατικών είναι μεγαλύτερος παρά ποτέ. Τίποτε δεν γίνεται ωστόσο από τη μία στιγμή στην άλλη, χρειάζεται χρόνος, υπομονή και επιμονή. Δεύτερον, από ότι έχουμε αντιληφθεί, οι ίδιοι οι Βρεταννοί έχουν αρχίσει να αλλάζουν στάση στο θέμα των Μαρμάρων. Όποια και να είναι η νομοθεσία που αφορά το Βρεταννικό Μουσείο και τις

Συλλογές του, έχει αλλάξει σε μεγάλο βαθμό ο τρόπος του σκέπτεσθαι και οι προσανατολισμοί των νέων Βρεταννών επιστημόνων (των πανεπιστημιακών, των ανθρώπων που εργάζονται στα μουσεία, των κοινωνικών ανθρωπολόγων και άλλων). Τα άτομα αυτά δεν μένουν προσκολλημένα στην ιδέα της συλλογής. Διέπονται αντίθετα από μία ρεαλιστική πολιτιστική αρχή. Το ερωτημά τους είναι: “Ποιά η σημασία ενός καλλιτεχνικού θησαυρού για τη σημερινή κοινωνία;” Θεωρούμε λοιπόν ότι σύντομα η κάθε περίπτωση θα αντιμετωπίζεται διαφορετικά και ότι τα θέματα αυτά θα εξετάζονται κατά περίπτωση.

Τι θα σημαίνει η νέα αυτή φάση για την Επιτροπή; Πάνω από όλα θα πρέπει να εξακολουθήσουμε να πιστεύουμε στον τελικό μας στόχο και με επιμονή και υπομονή να συνεχίσουμε να δουλεύουμε για να κερδίσουμε καινούργιους φίλους και οπαδούς, με *νέα επιχειρήματα*, που θα σχετίζονται πολύ λιγότερο με τις εθνικιστικές βλέψεις (χωρίς βέβαια να αποκλείονται αυτές εντελώς) και πολύ περισσότερο με θέματα όπως η επιλογή του χώρου φιλοξενίας ενός πολιτιστικού θησαυρού με κριτήρια ιστορικά, επιστημονικά και πρακτικά. Όσον αφορά τα Μάρμαρα του Παρθενώνα, η Ελλάδα κερδίζει από όποια οπτική γωνία και αν εξετάσει κανείς το θέμα. Όλοι ξέρουν πως τα Μάρμαρα αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του ναού. Κατασκευάστηκαν στην Αθήνα για να διακοσμήσουν ένα συγκεκριμένο κτήριο, ένα μνημείο που εξακολουθεί να υφίσταται και να δεσπόζει στο χώρο του. *Η σωστή εκτίμηση και μελέτη των Μαρμάρων μπορεί να γίνει μόνο στην Αθήνα*, στο γνωστό φως, τις κλιματολογικές συνθήκες και σε άμεσο συσχετισμό με τη σωστή κλίμακα του όλου δημιουργήματος που είναι η Ακρόπολη των Αθηνών. Επιπλέον και σε απάντηση των όσων υποστηρίζουν οι πολέμιοι της επιστροφής των Μαρμάρων: *Τα Μάρμαρα δεν εκτίθενται σωστά στο Βρεταννικό Μουσείο*. Και στο σημείο αυτό επιτρέψτε μου να σας μεταφέρω όσα είχε γράψει από το 1987 για το θέμα, ο Dr Robin Osborne:

“... ο συσχετισμός ανάμεσα στον τρόπο με τον οποίο έχει μελετηθεί η ζωφόρος του Παρθενώνα και στον τρόπο με τον οποίο έχουν εκτεθεί τα ευρήματα είναι πολύ σημαντικός. Το Βρεταννικό Μουσείο με το να τοποθετήσει τμήματα της ζωφόρου *στον εσωτερικό τοίχο* μίας αίθουσας, αφήνοντας με τον τρόπο αυτό το μάτι να αγκαλιάσει το μνημείο στο σύνολό του, δίνει λανθασμένες και

ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ

αλλοιωμένες εντυπώσεις. Ένα από τα πλεονεκτήματα των αρχιτεκτονικών γλυπτών είναι ότι ο τρόπος έκθεσής τους έχει ήδη καθορισθεί από τον γλύπτη που τα δημιούργησε ...”²

Και αυτό ακριβώς θα προσπαθήσει να αποκαταστήσει το νέο Μουσείο της Ακρόπολης των Αθηνών. Θα τοποθετήσει τους θησαυρούς στη σωστή τους θέση, ακόμη και όταν είναι εκτεθειμένοι σε κλειστό χώρο (απαραίτητη προϋπόθεση σήμερα για θησαυρούς που εκτίθενται σε πόλεις με υψηλά ποσοστά μόλυνσης όπως η Αθήνα και το Λονδίνο). Παράλληλα, το νέο Μουσείο θα είναι πολύ πιο κατάλληλο και, από τεχνολογική άποψη, πολύ πιο άρτια εξοπλισμένο από τις αίθουσες Duneen που φιλοξενούν επί του παρόντος τα Μάρμαρα του Παρθενώνα. Επομένως το νέο Μουσείο θα αποκαταστήσει την ενό-

τητα και μέχρις ένα βαθμό και την αξιοπρέπεια των απαραίσιμων θησαυρών του Παρθενώνα. Είναι απαράδεκτο οι θησαυροί αυτοί να είναι διάσπαρτοι σε διάφορα μέρη στο Λονδίνο, την Αθήνα και αλλού. Θα τους απολαύσει κανείς, θα τους χαρεί και θα τους μελετήσει πολύ πιο σωστά όταν τους δει συγκεντρωμένους, και με τα κενά ακόμη που δημιούργησαν τμήματα που έχουν χαθεί για πάντα. Δίπλα τους δε θα χρειάζεται να στήσει κανείς μία μακέτα του Παρθενώνα για να δώσει στον επισκέπτη να καταλάβει περί τίνος επρόκειτο. Ο ίδιος ο Παρθενώνας θα στέκει μεγαλοπρεπής, ακατάβλητος και απόλυτα ορατός από το καινούργιο Μουσείο και θα απέχει λίγα μόλις βήματα από τον διάκοσμό του.

Ιούνιος 1997

Το βιβλίο “Η Δημιουργική Όραση - Κείμενα γύρω από την Ακρόπολη” της Σέμνης Καρούζου, έκδοση της Ένωσης Φίλων της Ακροπόλεως, διατίθεται στο Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως.

2. *Journal for Hellenic Studies* (1987) 98-105, “The Viewing and Obscuring of the Parthenon Frieze”.

